

Janusz Lehmann

"Zbornik Zaštite Spomenika Kulture", T. XVIII, 1967 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 28/1 (108), 77-79

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH

ZBORNİK ZAŠTITE SPOMENIKA KULTURE. Wyd. Jugoslovenski Institut za Zaštitu Spomenika Kulture, Beograd. Rocznik.

Tom XVIII (1967), stron 146, ilustracje

M. Čanakk-Medić, *Teorijska sprema i stepen obrazovanja srednjovekovnih graditelja (Znajomość teorii i stopień wykształcenia średniowiecznych majstrów-architektów)*, ss. 5—26, 23 il., str. w jęz. francuskim.

Opierając się na wynikach studiów literatury przedmiotu, tekstów źródłowych oraz analizie proporcji średniowiecznych budowli, ich rzutów, przekrojów i detali zdobniczych wysunięto tezę, że mistrzowie budowlani biegle posługiwali się metodami geometrii wykreślnej. W celu zilustrowania swej tezy autor zamieszcza fotografie oryginalnych planów wykonanych na siatkach geometrycznych dla wielu budowli starożytnego Egiptu, Grecji, Rzymu, średniowiecznych Włoch, Francji i Niemiec. Oparcie konstrukcji budowli średniowiecznych na obowiązkowych w starożytności trzech systemach: racjonalno-statycznym (harmonicznym), niewymiernostatycznym i dynamiczno-statycznym, dowodzi o znajomości teoretycznych zasad architektury starożytnej. Przegląd dokumentów dotyczących różnych przejawów życia społecznego budowniczych w wiekach średnich, a szczególnie ich życia umysłowego, pozwala na ustalenie stopnia wykształcenia mistrzów budowlanych. Autor poświęca też sporo uwagi programowi studiów nauk ścisłych, obejmujących wówczas „quadrivium” — arytmetykę, geometrię, muzykę i astronomię. Omówiono również prace starożytnych matematyków odnoszące się do modułów i proporcji stosowanych w architekturze.

S. Nenadović, *Problemi restauracije gradačke crkve (Problemy konserwacji gradaczkiej cerkwi)*, ss. 27—38, 10 il., str. w jęz. francuskim.

Konserwację i niezbędne rekonstrukcje dedykowanej królowej Helenie cerkwi pochodzącej z XIII w. wykonano według projektu opracowanego przez autora artykułu wspólnie z O. Markovićem i O. Hrabovskim. W publikacji umieszczono omówienia poprzednich koncepcji projektowych (łącznie było ich cztery) opracowanych przez M. Valtrovića, Pokriškina, K. Jovanovića, M. Zlokovića i Dž. Boškovića. Różnice pomiędzy poszczególnymi koncepcjami dotyczyły absydy ołtarza wschodniego, dachów nad narteksem, galerii zachodniej i gzymsu wielokątnego bębna kopuły. Załączono fotografie ilustrujące stan zabytku przed przystąpieniem do prac konserwatorskich i w czasie pisania artykułu.

M. Goković, *Most Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu i savremeni vodoprivredni zahvati (Most Mahmedapasy Sokolovića w Wyżegradzie i współczesne budowle hydroenergetyczne)*, ss. 39—56, 10 il., str. w jęz. francuskim. Kamienny most na rzece Drinie pod Wyżegradem, długości 328 m, zbudowany został w latach 1571—1577. W następstwie realizacji projektu wykorzystania wód rzeki Driny pod Wyżegradem do celów hydroenergetycznych zmieni się poziom wody w rzece. W artykule rozważono aspekty tej zmiany poziomu, kwestie konstrukcji i funkcji mostu oraz jego znaczenie jako zabytku architektury. Podano program prac mających na celu utrzymanie dobrego stanu technicznego mostu. Zamieszczono i omówiono sylwetki mostu przy różnych poziomach wody w rzece Drinie i sylwetki podobnych mostów.

R. Finđrik, *Italjanski trulli i analogije sa primorskim bunjama (Włoskie trullo i ich analogie do bunja na naszym wybrzeżu)*, ss. 57—74, 25 il., str. w jęz. francuskim.

W Jugosławii na wybrzeżu dalmatyńskim i przybrzeżnych wyspach zachowały się sklepione budowle kamienne nazywane *bunja*. Mają one wiele analogii do zachowanych budowli we Włoszech w okolicach Alberobello i Locorotondo, nazywanych *trullo*. Formy luków i sklepień w trullach i bunjach należą do najstarszych, złożonych form budowlanych. Podano charakterystykę *bunja* i *trulla*, ich wspólne cechy i różnice. Różnice są na tyle znaczne, że autor dopuszcza możliwość niezależnego wykształcenia się obu typów — *bunja* i *trullo*. W części końcowej autor proponuje wykorzystanie budowli typu *bunja* do urządzania atrakcyjnych i wygodnych domów dla potrzeb turystyki i wypoczynku, aby w ten sposób uchronić ten typ budowli przed zagładą i zapomnieniem.

G. Babić, *Liturgijski tekstovi ispisani na živopisu apside Svetih Apostola u Peči (Inskrypcje tekstów liturgicznych na freskach absydy Św. Apostołów w Peču)*, ss. 75—84, 6 il., str. w jęz. francuskim.

W absydzie ołtarza głównego cerkwi w Peču na rulonach trzymany przez św. św. Grzegorza, Bazylego, Sawę, Cyryla, Jana Chryzostoma, Jana Elejmonosa i Atanazego z Aleksandrii oraz biskupa nie znanego imienia znajdują się napisy, które mimo złego stanu zachowania mogą być zabezpieczone i utrwalone. Zabezpieczenie liter zachowanych i czytelnych nie przedstawia większych trudności. Litera zniszczone i nieczytelne proponuje się zrekonstruować według zachowanych modeli na miejscu, a teksty według analogicznych tekstów liturgicznych zachowanych w Studenicy i Arilje.

M. Vujičić-Vulović, *Rimska grobnica u Brestoviku. Konzervatorsko-restauratorski radovi-prva faza (Grobowiec rzymski w Brestoviku. Pierwsza faza prac konserwatorsko-remontowych)*, ss. 85—92, 5 il., str. w jęz. francuskim.

Grobowiec rzymski w Brestoviku odkryty został w 1895 r. Badania kontrolne przeprowadzone w 1955 r. pozwoliły stwierdzić, że najstarszą częścią obiektu jest komora grobowa z pozostałościami sarkofagu, a resztę pomieszczeń — przedsionek, korytarz i zejście zewnętrzne — dobudowano później. Część najstarsza pochodzi z III w., a pozostałe z IV wieku naszej ery. Prace zabezpieczające wykonano w 1895 r. bezpośrednio po odkryciu obiektu, a uzupełniono je po wykonaniu badań kontrolnych w 1955 r. Dokumentacja stanu zachowania z 1895 r. umożliwiła przeprowadzenie rekonstrukcji większej części zniszczonych murów. Sporządzone na jej podstawie projekty przewidują przeprowadzenie w przyszłości prac konserwatorskich w dwóch fazach. Pierwsza faza została już zrealizowana w 1964 r.: odkryto po raz trzeci pozostałości murów i wykonano prace zabezpieczające; przeprowadzono również konserwację ścian komory grobowej, w której znajdują się sklepienia i freski. W drugiej fazie przewiduje się konserwację fresków, pozostałości sarkofagu, rekonstrukcję konch i obłożenie kamieniem portalu. Odróżnienie partii zrekonstruowanych od oryginalnych uzyskano przez przyciemnienie nowej zaprawy mieloną, ciemnym kamieniem. W najbliższej przyszłości projektuje się uporządkowanie otoczenia grobowca i zbudowanie drogi dojazdowej.

D. C o r n a k o v, *Konzervatorsko-istraživački radovi na arhitekturi i živopisu crkve sv. Archangela kod prilepa (Prace konzerwatorskie i renowacyjne architektury i fresków cerkwi Św. Archaniołów pod Prilep)*, ss. 93—98, 5 il., str. w jęz. francuskim.

W latach 1964—1965 prowadzono badania architektury i fresków kościoła klasztoru Św. Archaniołów k. Prilep. Zespół ten należy do wyjątkowo cennych zabytków architektury. Przeprowadzone badania pozwoliły na rozróżnienie trzech faz budowy obiektu: 1 — z XII wieku, 2 — z czasów króla Volkašina i jego syna Marko, 3 — z 1861 r. W czasie wykopalisk prowadzonych wewnątrz zabytku znaleziono fragmenty fresków z XII wieku. W absydzie pod grubymi warstwami zaprawy natrafiono na fragmenty fresków pochodzące z drugiej połowy XII wieku oraz z drugiej połowy XIV wieku. Najważniejszym z dokonanych odkryć było znalezienie portretu fundatora z XII wieku; według inskrypcji był nim mnich Jan. Na ścianach absydy figurowały cztery postacie, z których trzy ubrane były w stroje królewskie.

K. T o m o v s k i, *Adaptacija bezistena u Štipu u galeriju slika i skulptura (Adaptacja bezistanu w Štipie na galerię malarstwa i rzeźby)*, ss. 99—104, 5 il., str. w jęz. francuskim.

Bezistan w Štipie został wzniesiony w XVI wieku, w czasach panowania tureckiego, na planie prostokąta o bokach 14 i 34,5 m. Wnętrze budynku tworzy jedną salę o harmonijnych proporcjach. Ściany zbudowane są z ciosów kamiennych, nie tynkowane. Na obwodzie wewnątrz znajdują się nisze. Fasada z surowego kamienia bez rzeźby. W latach 1959—1963 przeprowadzono konserwację budynku i jego adaptację dla potrzeb muzeum regionalnego z przeznaczeniem na galerię malarstwa i rzeźby. Budynek z zewnątrz uwolniono od dobudówek, kiosków i szop. Uporządkowano otoczenie. Wnętrze wyposażono w zestaw ruchomych ekranów na obrazy i w postumenty na rzeźby.

M. L e s e k, *Ikonostas crkve Šašincima. Stañe i značaj spomenika i pitañe atribucije Teodoru Kračunu (Ikonostas cerkwi w Šašinci. Stan zachowania i jego znaczenie jako zabytku oraz kwestia jego atrybucji Teodorowi Kračunowi)*, ss. 105—112, 4 il., str. w jęz. francuskim.

Ikonostas pochodzi z XVIII wieku. Ikony uwolniono od późniejszych przemalowań. Po odkryciu oryginałów metodą analizy stylistycznej, ikonograficznej i warstwowej autorstwo ikon przypisano Teodorowi Kračunowi, twórce licznych ikon, najznakomitszemu malarzowi Wojwodiny w XVIII wieku. Na podstawie archiwalii ustalono czas powstania ikonostasu na lata 1776—1779.

I. Z d r a v k o v i ć, *Nekoliko planova i panorama Beograda iz XVIII veka u zbirčama u Beču (Plany i widoki Belgradu w zbiorach w Wiedniu)*, ss. 113—120, 12, il. Publikacja fotografii widoków, planów i map Belgradu znajdujących się w zbiorach Muzeum Historii Wojska w Wiedniu. Na ilustracjach figuruje 11 planów, widoków i map pochodzących z XVIII wieku.

M. V u n j a k, *In memoriam Paul Coremans (1908—1965)*, ss. 121—125, 2 il. *Prikazi knjiga i casopisa (Omówienie książek i czasopism)*, ss. 127—138.

Razmena publikacija. Publikacije dobijene u toku 1965 i 1966 godine (Wymiana publikacji. Publikacje otrzymane w latach 1965 i 1966), ss. 139—146.

Tom XIX (1968), stron 158, ilustracje

In memoriam:

Milorad Panić Surep (1912—1968), ss. 5—7,

Miloj Milošević (1923—1968), ss. 8—10,

Aleksandar Tomašević (1922—1968), 11—12,

Grga Oštrić (1905—1968), ss. 13—14.

V. T o m i ć d e M u r o, *Srednjovekovno shvatanje slike i kompozicija Raspeća u Bogorodičnoj crkvi u Studenići (Średniowieczna koncepcja obrazu i kompozycja „Ukrzy-*

zowania” w cerkwi Bogurodzicy w Studenicy), ss. 15—32, 2 il., str. w jęz. francuskim.

Na podstawie studiów literatury przedmiotu autorka stara się ustalić kanony treściowe i formalne obowiązujące w kompozycji obrazów o treści religijnej w Europie środkowej i południowo-wschodniej oraz w Bizancjum w X-XII wieku. Bierze pod uwagę ówczesne wymogi filozofii, historii i teologii i określa ich odbicia w średniowiecznej ikonografii. Omawia pomocnicze schematy geometryczne stosowane dla nakreślenia proporcji i kompozycji. Schematy te nanoszone były ochrą za pomocą pędzla. Na podstawie przeprowadzonych badań odtwarza pomocniczy schemat geometryczny malowidła ściennego w cerkwi w Studenicy. Malowidło to o wymiarach 493×393 cm jest wykonane ściśle według kanonów kompozycji i ikonografii oraz estetyki bizantyjskiej tego okresu.

S. M. N e n a d o v i ć, *Arhitektura Spasovice (Architektura Spasovicy)*, ss. 33—42, 10 il., str. w jęz. francuskim. Cerkiew Spasovica została wzniesiona przez króla Stefana Dečanskiego w 1330 r. dla upamiętnienia wygranej bitwy z carem bułgarskim Michałem; uległa zniszczeniu na przełomie XVI i XVII wieku. Wiele relikwów tej budowli przetrwało do 1941 r. Ostateczna ich zagłada nastąpiła w czasie ostatniej wojny. W artykule podano chronologię etapów budowy i niszczenia zabytku; całość zilustrowano rysunkami rzutu, przekroju i fasad oraz fotografiami obiektu z 1906 i 1958 r.

M. G o j k o v i ć, *Jedna karakteristična konstrukcija svoda islamskog građevinarstva (Charakterystyczna dla architektury islamu konstrukcja łuku)*, ss. 43—50, 7 il., str. w jęz. francuskim.

W czasie remontu łuku starego mostu na rzece Neretwie pod Mostarem, w 1963 r., przeprowadzono dokładną inwentaryzację szczegółów konstrukcyjnych łuku kamiennego. Most został zbudowany w 1566 r. w sposób charakterystyczny dla budownictwa tureckiego. Łuk był składany równocześnie z obu stron. Ciosy kamienne posiadały zagłębienia, w których osadzano stalowe kotwy na ołów. Zróżnicowanie wielkości bloków kamiennych ułatwiało manipulowanie i składanie. Podobnie jak wszystkie mosty stawiane przez Turków w tym okresie, most na rzece Neretwie pod Mostarem cechuje wysoki poziom estetyczny.

R. S i k i m i ć, *Konzervatorski i restauratorski radovi na oltarskoj pali iz crkve Gospe od Šunja sa Lopuda (Prace konzerwatorskie i zabezpieczające przy obrazie ołtarzowym z cerkwi Gospe z Šunja w Lopud)*, ss. 51—70, 17 il., str. w jęz. francuskim.

W latach 1956—1968 przeprowadzono konserwację obrazu ołtarzowego, dzieła szkoły weneckiej z XVI wieku, znajdującego się w cerkwi Gospe w Lopud. Obraz o wymiarach 316×240 cm malowany jest na drewnie. W 1896 r. obiekt był konserwowany przez prof. Edwarda Gerischa z Wiednia. Spora część powierzchni obrazu została przemalowana, a deska otrzymała parkietaż z drewna świerkowego. W czasie przeprowadzonych badań stwierdzono, że pod przemalowaniami zajmującymi ok. 80% powierzchni zachowały się dość dobrze duże partie oryginału. W toku konserwacji usunięto świerkowy parkietaż i zastąpiono go parkietażem swobodnym z listew i rur aluminiowych. Deski podłoża drewnianego sklejono i spojenia wzmocniono przez wpuszczenie w łączenia klocków o kształcie podwójnego jaskółczego ogona. Warstwa malarska została przepojona klejem do skóry „Totin”, rozcieńczonym roztworem octu i utrwalonym za pomocą promienników podczerwieni. Większość przemalowań z poprzednich konserwacji została usunięta. Pociemniałe werniksy zmiekczone olejkami lawendowym i zdjęto mieszaniną alkoholu i olejku terpentynowego. Na odwrócenie naklejono listwy wiążące parkietaż. Deski podłoża obrazu przepojono 12 kilogramami mieszaniny wosku pszczelego z kal fonią. Uzupełnienia ubytków zaprawiono i pociągnięto przed podmalowaniem żółcią bydlęcą. Podmalówki wykonano techniką emulsyjną, farbami złożonymi z pigmentów produkcji angielskiej (Winsor & Newton) na emulsji jajowej. Po pewnym

czasie nałożone podmalówki przepojono olejem. Po zasznięciu oleju wykonano laserunki farbami olejnymi. Po wykończeniu obraz pokryto dwoma warstwami werniksu ochronnego.

N. Stojanović, *Oltarska pala sa Lopuda — sastav i struktura originalnih slojeva boja (Obraz oltarowy cerkwi w Lopud, jego kompozycja i struktura oryginalnych warstw malarskich)* ss. 71—82, 5 il., str. w jęz. francuskim.

W artykule przedstawiono wyniki badań warstw malarskich obrazu cerkwi w Lopud. Stratygrafię warstw na przekrojach zbadano pod mikroskopem, natomiast pigmenty, spoiwa i wypełniacze — chemicznie. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że zaprawa sporządzona została z gipsu z dodatkiem kredy na kleju zwierzęcym z dodatkiem niewielkiej ilości oleju schnącego, farby — na emulsji jajowej. Powierzchnia zaprawy przepojona była również emulsją jajową. Między warstwą zaprawy i farby znajduje się warstwa bieli ołowianej. Na bieli położono warstwę podmalówki w różnych kolorach, na której malowano laserunkowo kolorami urobionymi na spoiwie olejnym. Werniks sporządzono z mieszaniny oleju schnącego i żywicy rozpuszczalnej w alkoholu etylowym. Z pigmentów zidentyfikowano azuryt, malachit, ziemię zieloną, ochrę żółtą i czerwoną, sienę, kraplak, umbrę i czerń węglową.

J. Nešković, *Stari kameni ikonostas sv. Petra u Bijełom Polu (Stary ikonostas kamienny cerkwi Św. Piotra w Białym Polu)*, ss. 85—94, 12 il., str. w jęz. francuskim. W czasie wykopalisk prowadzonych na terenie cerkwi Św. Piotra w Białym Polu odkryto fragmenty rzeźby dekoracyjnej w kamieniu. Stwierdzono, że większość znalezionych fragmentów należała do starego, pochodzącego z XII wieku ikonostasu kamiennego tej cerkwi. Przeprowadzono inwentaryzację znalezionych fragmentów, rekonstruując rysunkową ikonostas oraz studia porównawcze z podobnymi ikonostasami zachowanymi w cerkwiach Św. Mikołaja i Św. Marcina w Splicie.

J. Nešković, *Obnova crkve sv. Nikolo kod Ušća (Remont cerkwi Św. Mikołaja w Uściu)*, ss. 95—104, 14 il., str. w jęz. francuskim.

Artykuł zawiera opis odbudowy czternastowiecznej cerkwi kamiennej w Uściu. Odbudowa została wykonana według projektu opracowanego na podstawie zachowanych w połowie murów i detali architektonicznych znalezionych w ruinach. Jednym z najtrudniejszych zadań było ustalenie pierwotnej wysokości cerkwi. Poza tym należało zapewnić odpowiednio wysoki poziom wykonawstwa kamieniarskiego i rzeźbiarskiego.

N. Pešić-Maksimović, *O metodu istrživanja spomeničkih vrednosti seoskih celina (O metodzie badania wartości zabytków aglomeracji wiejskich)*, ss. 104—118, 16 il., str. w jęz. francuskim.

Referat na konferencji etnologów jugosłowiańskich w Vrscu, 16—20. IX.1967. W kolejnych rozdziałach autor omawia kwestie związane z charakterem zabytkowym aglomeracji wiejskich oraz badaniem ich wartości zabytkowej, organizacją pracy ekip badawczych, rejestracją, układem ankiet, formularzy inwentaryzacyjnych, tabel zbiorczych i synoptycznych oraz tworzeniem dokumentacji badań. Opracowanym systemem posłużono się doświadczalnie w czasie badań średniowiecznej wsi Trg koło Ozalu w Kroacji.

M. Lesek, *Ikonostas crkve Vavedeña u Golubincima (Ikonostas cerkwi Vavedeña w Golubinci)*, ss. 119—126, 7 il., str. w jęz. francuskim.

Ikonostas w 1788 r. został przeniesiony do nowej cerkwi ze starszej budowli. W 1816 r. otrzymał nową szynerkę drewnianą, w 1820 r. — nowy cokolowy rząd ikon namalowanych przez Stefana Subotića. W 1899 r. ikony poddano konserwacji. Najciekawsze ikony ikonostasu, a równocześnie najstarsze, pochodzą z połowy XVIII wieku. Stylistycznie przypominają ikony Dymitra Bače-

vića, znanego malarza z Wojwodiny. Stan zachowania ikonostasu pozostawia dużo do życzenia i celowe byłoby przeprowadzenie jego konserwacji.

B. Skakič, *Popis evidentirane grade o spomenicima kulture Crne Gore iz arhiva u Beču i Veneciji (Spis materiałów dotyczących Czarnogóry w archiwach Wiednia i Wenecji)*, ss. 127—133, 3 il., str. w jęz. francuskim. W ramach kwerendy materiałów archiwalnych dotyczących zabytków Jugosławii znaleziono w archiwach państwowych Wenecji i Wiednia, w katastrze generalnym w Wiedniu opisy umocnień miejskich, plany, widoki i mapy dotyczące zabytków Czarnogóry. Dokumenty te zawierają informacje historyczne, wymiary, opisy. Ich odkrycie wskazuje na konieczność prowadzenia szerokiej eksploracji materiałów archiwalnych poza granicami Jugosławii.

I. Zdravković, *Planovi gradova iz bečkih arhiva. Novi dokumenti (Plany miast z wiedeńskich archiwów. Nowe dokumenty)*, ss. 135—140, 7 il. Relacja o znalezieniu osiemnastowiecznych planów 25 miast jugosłowiańskich w Muzeum Historii Wojska (Heeresgeschichtliches Museum) i w zbiorze map Biblioteki Narodowej w Wiedniu.

Prikazi knjiga i casopisa (Omówienie książek i czasopism), ss. 141—148.

Razmena publikacija. Publikacije primljene od 1.I.1967—30.VI.1968 (Wymiana publikacji. Publikacje otrzymane w czasie 1.I.1967—30.VI.1968), ss. 149—158.

Janusz Lehmann

BULLETIN DE L'INSTITUT ROYAL DU PATRIMOINE ARTISTIQUE. Bruxelles. Rocznik.

Tom XIII (1971/1972), stron 300, ilustracje

La Chute des Damnés de Thierry Bouts au Musée des Beaux Arts de Lille („Strącenie potępionych” Dytrycha Bouts w Muzeum Sztuki w Lille). Problematykę omówiono w dwóch artykułach:

A. Philippot, *La restauration (Konserwacja)*, ss. 5—20, 12 il., str. w jęz. flamandzkim. Obraz Dytrycha Bouts *Strącenie potępionych* (71,6 × 118,3 cm, tempera na drewnie) jest skrzydłem tryptyku. Skrzydło to należało do Muzeum Luwru. Drugie skrzydło *Wstąpienie do nieba zbawionych* było zawsze własnością Muzeum Sztuki w Lille. Środkowa część tryptyku zaginęła. Droga wymiany międzymuzealnej oba skrzydła znalazły się w Lille. Konserwację uszkodzonego skrzydła *Strącenie potępionych* przeprowadzono w latach 1969—1971 w Instytucie w Brukseli. Zbadano dokumenty dotyczące zabiegów konserwatorskich dokonanych w przeszłości i udokumentowano stan zachowania obiektu. Wykonano fotografie czarno-białe i kolorowe w świetle normalnym, skośnym i pozafioletcie. Malaturę zabezpieczono rozcieńczonym roztworem zakwaszonej żelatyny przy użyciu lekko podgrzanej szpachli. Powierzchnię oczyszczono wodą z dodatkiem amoniaku i usunięto przemalowania. Odrębnie w formie notatki podano wyniki identyfikacji wypełniaczy, spoiwa zaprawy, pigmentów, spoiwa farb i werniksów oryginału.

N. Veronee-Verhaegen, *Note iconographique (Nota ikonograficzna)*, ss. 20—29. Autorka referuje wyniki analizy ikonograficznej i porównuje omawiane skrzydło tryptyku z obrazami o podobnej tematyce Rogera van der Weydena i Memlinga wraz z politykiem *Sąd Ostateczny* z Beaune. Treść obrazu opiera na średniowiecznym tekście Honoriusza d'Autun *Elucidarium*, opisującym sąd ostateczny. Powołuje się na opracowania A. Chateleta, E. Panofsky'ego, V. Lefevre, P. Jessena, J. P. Migne'a.

Het Fotoarchief van het Instituut. De overgang van manuele naar automatische informatieverwerking (Archiwum foto-